

УДК 347.77(477)(082)

**ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ПРИВАТНИХ
ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН****Олександр БЕЗУХ**доктор юридичних наук, провідний науковий
співробітникНауково-дослідний інститут приватного
права і підприємництва імені академіка
Ф. Г. Бурчака НАПрН України (Київ)

Стаття відображає авторський погляд на принципи регулювання приватних господарських відносин в умовах ринкової економіки, де індивідуальні майнові і немайнові відносини повинні бути підкорені закономірностям ринку та його механізму регулювання – економічній конкуренції.

Згідно дискусійних думок щодо переваг правових норм в регулюванні приватних економічних відносин, основними законодавчими актами, що застосовуються в регулюванні приватних господарських відносин є ГК України і ЦК України. Ст. 3 ЦК України застосовує поняття загальних засад цивільного законодавства, а ст. 6 ГК України вказує на принципи господарювання. Буквального визначення, що таке господарювання немає, але є законодавче визначення поняття суб'єкта господарювання. Тому господарюванням є все те, чим займається суб'єкт господарювання, тобто і вступ у приватні економічні відносини. При цьому ст. 1 ГК України встановлює, що Кодекс визначає як засади господарювання, так і регулювання господарських відносин, що є різно-рідними правовими та економічними явищами.

Виникає просте питання, яким чином принципи доцільності, адекватності, ефективності, збалансованості, передбачуваності, прозорості та врахування громадської думки можуть бути застосовані при регулюванні приватних економічних

UDC 347.77(477)(082)

**THE PRINCIPLES OF LEGAL
REGULATION OF PRIVATE
BUSINESS RELATIONS****Bezukh, Oleksandr V.**

Doctor of Law Sciences, Leading Researcher

Academician F.H. Burchak Scientific Research
Institute of Private Law and Entrepreneurship
of the NALS of Ukraine (Kyiv)

The article reflects the author's view on the principles of regulation of private economic relations in the conditions of a market economy, where individual property and non-property relations must be subject to the laws of the market and its regulation mechanism - economic competition.

According to debated opinions regarding the advantages of legal norms in the regulation of private economic relations, the main legislative acts used in the regulation of private economic relations are the Civil Code of Ukraine and the Central Committee of Ukraine. Art. 3 of the Civil Code of Ukraine applies the concept of general principles of civil legislation, and Art. 6 of the Civil Code of Ukraine indicates the principles of management. There is no literal definition of such a business, but there is a legal definition of the concept of a business entity. Therefore, management is everything that a business entity is engaged in, that is, entering into private economic relations. At the same time, Art. 1 of the Civil Code of Ukraine establishes that the Code defines both the principles of management and the regulation of economic relations, which are heterogeneous legal and economic phenomena.

A simple question arises as to how the principles of expediency, adequacy, efficiency, balance, predictability, transparency and consideration of public

відносин за допомогою норм цивільного права. Яким чином принципи певної галузі права співвідносяться із принципами правового регулювання для досягнення певної мети унаслідок такого регулювання.

Виникаючі відносини повинні залежати не лише від волі сторін, які приймають автономні рішення, а й від закономірностей ринкової економіки та ринкового механізму. Саме закономірності ринкової економіки повинні визначати волю сторін, оскільки ігнорування економічних закономірностей призведе до свавілля та руйнування ринків, ринкових принципів та економіки. Необхідно підкреслити, що на волю сторін з боку держави здійснюється певний вплив шляхом встановлення правових приписів, які забезпечують встановлення правил економічної конкуренції на певних ринках, тобто регулюють приватні економічні відносини, так і встановленням правових заборон, які забезпечують попередження та припинення порушень правил економічної конкуренції.

Принципи правового регулювання приватних економічних відносин забезпечують певну еластичність принципів права, що регулюють відповідні приватні економічні відносини, направляючи їх вплив на підтримання та забезпечення таких відносин як ринкових, подолання конфліктів та забезпечення збалансованості інтересів різних учасників ринку, що вступають у приватні відносини.

Ключові слова: принципи правового регулювання, приватні господарські відносини

В Україні постійно точиться дискусія щодо врегулювання приватних економічних відносин різними галузями права. За думкою В. М. Махінчука, саме поява інших, відмінних від цивільно-правових, засад регулювання підприємницької діяльності і призводить до колізій у правозастосуванні [1]. Але дана проблема пов'язана не з об'єктивними закономірностями права, а скоріше з правосвідомістю та правовою необізнаністю суб'єктів застосування права. Як зазначив Ю. О. Тихомирів колізійність різноманітних правових норм є закономірністю правової дійсності, тому право передбачає чіткі механізми подолання таких правових колізій [2].

Незважаючи на успішний європейський досвід щодо виокремлення з приватного права цивільного права, що регулює приватні особисті відносини, і комерційного права, що регулює економічні відносини, та механізмів їх правового регулювання, в Україні

opinion can be applied in the regulation of private economic relations with the help of civil law norms. How the principles of a certain field of law correlate with the principles of legal regulation to achieve a certain goal as a result of such regulation.

The resulting relations must depend not only on the will of the parties, who make autonomous decisions, but also on the laws of the market economy and the market mechanism. It is the laws of the market economy that must determine the will of the parties, since ignoring economic laws will lead to arbitrariness and the destruction of markets, market principles and the economy. It should be emphasized that the will of the parties is exerted by the state through the establishment of legal prescriptions that ensure the establishment of the rules of economic competition in certain markets, i.e. regulate private economic relations, and by the establishment of legal prohibitions that ensure the prevention and termination of violations of the rules of economic competition.

The principles of legal regulation of private economic relations provide a certain elasticity of the principles of law regulating the relevant private economic relations, directing their influence on maintaining and ensuring such relations as market relations, overcoming conflicts and ensuring the balance of interests of various market participants entering into private relations.

Keywords: principles of legal regulation, private economic relations

нав'язується хибна думка, що відносини в сфері господарювання повинні регулюватися підгалузями цивільного та адміністративного права [3].

В цій праці розглядаються принципи правового регулювання приватних економічних відносин в умовах ринкової економіки як керівні початки та їх відмінності від принципів цивільного права, що регулюють особисті майнові та немайнові відносини, розмежовуються розуміння принципів права і правового регулювання, які і забезпечують цілісний результативний вплив норм права на виникаючі відносини та досягнення мети правового регулювання, зокрема упорядкування приватних економічних відносин та усунення перешкод у функціонуванні відповідних ринків.

Метою дослідження є встановлення закономірностей правового регулювання приватних економічних відносин в умовах ринкової економіки, можливості застосування для цього ЦК України, необхідності забезпечення сталого розвитку вільної економічної конкуренції як стрижня ринкової економіки.

Згідно дискусійних думок щодо переваг правових норм в регулюванні приватних економічних відносин, основними законодавчими актами, що застосовуються в регулюванні приватних господарських відносин є ГК України і ЦК України. Ст. 3 ЦК України застосовує поняття загальних засад цивільного законодавства, а ст. 6 ГК України вказує на принципи господарювання. Буквального визначення, що таке господарювання немає, але є законодавче визначення поняття суб'єкта господарювання. Тому господарюванням є все те, чим займається суб'єкт господарювання, тобто і вступ у приватні економічні відносини. При цьому ст. 1 ГК України встановлює, що Кодекс визначає як засади господарювання, так і регулювання господарських відносин, що є різнорідними правовими та економічними явищами.

Згідно загального розуміння принцип це: Принцип (лат. *principium* — начало, основа): 1. Основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеології; засада. 2. Особливість, покладена в основу створення або здійснення чогось. 3. Переконавання, норма, правило, яким керується хтось у житті і поведінці [4].

Принципи можна розділити на аксіоматичні та систематичні. Аксіоматичні принципи — це принципи, які можуть бути постулатами, або які можуть базуватися на спостереженні.

Так з логіки та буквального тлумачення виходить, що коли розглядати принципи господарювання, то це засади, основні вихідні положення діяльності суб'єктів господарювання, які базуються на спостереженні змін економіки, ринків тощо, коли розглядати принципи цивільного законодавства, то їх можна розглядати як засади законодавства, оскільки це прямо вказано в правовій нормі, та постулати, оскільки вони відомі ще з часів римського права та певні права є природними. При цьому поняття законодавства і права як регуляторів не є тотожними.

За думкою Р. А. Майданика «в юридичній науці принципи права визначаються як основні засади правового регулювання суспільних відносин, які відображають найбільш суттєві властивості права, стабільність і здатність залишатися незмінними протягом тривалого часу» [5, с. 61]. Це розповсюджується на цивільне право та цивільні відносини.

Але з таким підходом не можна погодитися, оскільки за визначенням теоретика права Алесєєва С. С. принципи права це виражені в праві вихідні нормативно-керівні початки, що характеризують його зміст, його основи, закріплені в ньому закономірності суспільного життя [6, с. 75].

Правовим ж регулюванням Алесєєв С. С. вважає здійснення за допомогою правових засобів (юридичних норм, правовідносин, індивідуальних приписів та ін.) результативне, нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини з метою їх впорядкування, охорони, розвитку відповідно до вимог економічного базису, суспільним потребам даного соціального устрою [6, с. 211]. Тобто принципи права, як керівні початки матеріальних норм права та принципи досягнення певної мети в процесі правового регулювання не є тотожними поняттями. Як ми вбачаємо принципи цивільного законодавства, принципи права (можливо в

тому числі і цивільного) і правове регулювання є різними явищами. При цьому правове регулювання може мати власні принципи.

За визначенням А. М. Колодія, принципи права та принципи правового регулювання не можна ототожнювати, оскільки принципи правового регулювання — «це принципи зовсім іншого рівня, форми, соціального спрямування дії права» [7, с. 37]. В системі принципів А. М. Колодій на першу позицію ставить загальносоціальні принципи; на другу — власне принципи права (системні і структурні); на третю — принципи правового регулювання [7, с. 38-39].

Підтвердженням самостійності принципів регулювання є ст. 4 закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», яка встановлює принципи державної регуляторної політики, а саме, доцільність, адекватність, ефективність, збалансованість, передбачуваність, прозорість та врахування громадської думки. Враховуючи, що в широкому сенсі політика це визначена частина напрям діяльності, сукупність засобів (інструментів) та методів для реалізації певних інтересів задля досягнення визначених цілей в певному соціальному середовищі, то правомірно розглядати наведені принципи регуляторної політики як принципи – засоби щодо здійснення регулювання господарських відносин.

Виникає просте питання, яким чином принципи доцільності, адекватності, ефективності, збалансованості, передбачуваності, прозорості та врахування громадської думки можуть бути застосовані при врегулюванні приватних економічних відносин за допомогою норм цивільного права. Яким чином принципи певної галузі права співвідносяться із принципами правового регулювання для досягнення певної мети унаслідок такого регулювання.

А. М. Колодій розподіляє, деталізує принципи правового регулювання на: загальноправові, міжгалузеві, галузеві, принципи інститутів права, структури права (загальносоціального і юридичного, публічного і приватного, регулятивного і охоронного, матеріального і процесуального, об'єктивного і суб'єктивного). На думку А. М. Колодія якість цих принципів відображає особливу залежність їх від сутності права, специфіки правового регулювання суспільних відносин, що теж їх об'єднує та наближає один до одного. Отже, принципи правового регулювання — специфічно юридичні принципи, які виражають характер регульованих відносин (предмет), зміст регулювання (його сутність) і його засоби (методи) [7, 109-110].

Враховуючи вищезазначене, принципи викладені у ст. 4 закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» слід вважати загальними принципами правового регулювання господарських відносин, але цей перелік не є вичерпним.

Разом з тим, сфера господарювання (сфера діяльності суб'єктів господарювання як приватних осіб) є багатогранною, яка стосується певних ринків, галузей (укладення горизонтальних угод), міжгалузевих зав'язків (укладення вертикальних угод), певних інститутів, в решті решт підтримання конституційного господарського правопорядку та економічної системи в цілому. Для порівняння цивільне законодавство регулює особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників без будь якого зв'язку із ринками та притаманними йому явищами – цінами, за якими обмінюються товари, які мають не просто мінову вартість, як у цивільних правовідносинах, а й собівартість, додану вартість та прибуток), види і характеристики вироблених товарів, мінові відносини за формулою гроші – товар – гроші (в той час цивільні мінові відносини відбуваються за формулою товар – гроші – товар), фактори виробництва, фактори споживання, структура та бар'єри ринків, багато інших факторів і чинників, які існують не як окремі ізольовані явища, а як прояв системних зв'язків.

Розглядаючи принципи господарювання, визначені у ст. 6 ГК України, необхідно констатувати, що принципи регулювання господарських відносин мають залежність від зазначених принципів та взаємозв'язок з ними. Наприклад, ефективність регулювання згідно

ст. 4 закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» це «забезпечення досягнення внаслідок дії регуляторного акта максимально можливих позитивних результатів за рахунок мінімально необхідних витрат ресурсів суб'єктів господарювання, громадян та держави». Ефективність у сучасній ринковій економіці неможливо досягнути без забезпечення економічної багатоманітності та рівного захисту державою усіх суб'єктів господарювання, свобода підприємницької діяльності у межах, визначених законом, вільний рух капіталів, товарів та послуг на території України. В свою чергу таке забезпечення повинне бути ефективним, мати економічний результат, оскільки це впливає на результат та добробут як країни, так і кожної приватної особи.

Таке твердження вступає у суперечність або не забезпечується загальним принципом свободи волі сторін. В економічному обороті здійснюється передача певних об'єктів, які є, в тому числі об'єктами цивільного права, але які в умовах ринку набувають правовий статус товару, від одних суб'єктів до інших. Як справедливо зазначив К Маркс, капіталіст виробляє товар не заради самого товару, його споживчої вартості або особистого споживання. Його інтересує відношення додаткової вартості, тобто надлишку вартості, з яким він продає товар до всього капіталу, витраченого на виробництво товару. Інтересом капіталіста є затуманити це співвідношення і внутрішній зв'язок надлишкової вартості та витраченого капіталу [8]. Теорія додаткової вартості є визнаною у всьому світі. Цей принцип, визначений К. Марксом, є одним з головних в розумінні змісту всіх приватних економічних відносин в ринкових умовах та економічної конкуренції, яка виникає унаслідок приватної автономії та незалежності учасників економічних ринкових відносин (приватні відносини).

Слушними є висновок Р.З. Лівшиця, що еволюція права походить від ідей до норм, потім через реалізацію норм – до суспільної практики. Починаючи з виникнення ідеї, а ідея дуже часто формується у вигляді правового принципу, принцип визначає і направляє розвиток права» [9, с. 195].

Виникаючі відносини повинні залежати не лише від волі сторін, які приймають автономні рішення, а й від закономірностей ринкової економіки та ринкового механізму. Саме закономірності ринкової економіки повинні визначати волю сторін, оскільки ігнорування економічних закономірностей призведе до свавілля та руйнування ринків, ринкових принципів та економіки. Необхідно підкреслити, що на волю сторін з боку держави здійснюється певний вплив шляхом встановлення правових приписів, які забезпечують встановлення правил економічної конкуренції на певних ринках, тобто регулюють приватні економічні відносини, так і встановленням правових заборон, які забезпечують попередження та припинення порушень правил економічної конкуренції.

Або, якщо можливість збільшувати додаткову вартість (прибуток) у співвідношенні з витраченим капіталом і є головним економічним стимулом підприємництва та конкуренції, який досягається за допомогою правомірних та неправомірних заходів, застосування яких і підлягає врегулюванню. Не випадково правовим принципом регулювання господарських відносин у ст. 6 ГК України визначено свобода підприємницької діяльності у межах, визначених законом. Безмежна свобода у погоні за отриманням прибутку руйнує чесні і справедливі економічні відносини. У зв'язку з цим, свобода підприємницької діяльності вимагає встановлення меж та правил її існування, як гарантія існування певного господарського правового порядку.

М. О. Казачуком слушно визначено поняття «обмеження свободи підприємницької діяльності (в розумінні суб'єктивного права) як звуження змісту (умов та засобів, що складають правомочності) та/або обсягу (кількісних показників правомочностей) права на підприємницьку діяльність, а також як правила, що визначає та окреслює зміст свободи підприємницької діяльності та/або її обсягу» [10]. Тобто свобода підприємницької діяльності в ринкових умовах має свій зміст, обсяг та порядок реалізації, що визначені правилами економічної конкуренції, відмінними від визначених ЦК України.

Розглядаючи правила підприємництва та економічної конкуренції через призму її свободи необхідно зазначити, що за визначенням Д. Ролза будь-яку свободу можливо

об'яснити за допомогою вказівок на три моменти: вільні діючі суб'єкти, обмеження від яких вони вільні, і те, що вони вільні робити або не робити[11]. Необхідно звернути увагу, що наявність обмежень, від яких суб'єкти господарювання вільні, передбачає також обмеження від яких вони не вільні. Встановлення того, що суб'єкти економічних відносин вільні робити або не робити передбачає те, від чого вони не вільні.

Можливість збільшувати додаткову вартість (прибуток) у співвідношенні з витраченим капіталом і є головним економічним стимулом підприємництва та конкуренції, який досягається за допомогою правомірних та неправомірних заходів, застосування яких і підлягає врегулюванню. Не випадково правовим принципом регулювання господарських відносин у ст. 6 ГК України визначено свобода підприємницької діяльності у межах, визначених законом. Безмежна свобода у погоні за отриманням прибутку руйнує чесні і справедливі економічні відносини. У зв'язку з цим, свобода підприємницької діяльності вимагає встановлення меж та правил її існування, як гарантія існування певного господарського правового порядку. Тому як принцип ст. 6 ГК України встановлено, що свобода підприємницької діяльності реалізується у межах, визначених законом.

Встановлення таких меж та правил існування свободи в приватних економічних відносинах і забезпечується принципами регуляторної політики або принципами правового регулювання.

Необхідно зазначити, що всі розвинуті економіки в більшому чи меншому ступені зазнають державного регулювання. Незважаючи на те, що в ст. 6 ГК України як принцип регулювання названо обмеження державного регулювання економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції у підприємстві, екологічного захисту населення, захисту прав споживачів та безпеки суспільства і держави, такий підхід є невдалим. Він вступає в певну суперечку з таким принципом державного регулювання як доцільність, це обґрунтована необхідність державного регулювання господарських відносин з метою вирішення існуючої проблеми. Як вже зазначалося унаслідок збоїв ринкових механізмів виникають різноманітні проблеми, реальні конфлікти економічних інтересів різноманітних приватних відносин в умовах ринку. Цивільне право не передбачає вирішення виникаючих економічних конфліктів на ринку та гармонізацію впорядкування виникаючих відносин.

Встановлення правил передбачає, насамперед, позитивне зобов'язування суб'єктів господарювання діяти певним чином або встановлення правових заборон. Просто державне регулювання в кожній сфері, на ринку повинне бути адекватним і збалансованим.

Згідно ст. 4 закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» адекватність це відповідність форм та рівня державного регулювання господарських відносин потребі у вирішенні існуючої проблеми та ринковим вимогам з урахуванням усіх прийнятних альтернатив.

Принцип збалансованості це забезпечення у регуляторній діяльності балансу інтересів суб'єктів господарювання, громадян та держави, тобто публічних і приватних. Принципи цивільного права як регулятора приватних відносин взагалі не передбачають такого поняття як адекватність і збалансованість. Є абсолютні цивільні права, наприклад, право власності, де власник протистоїть невизначеному колу осіб, які можуть його порушити, та відносні права, коли сторони беруть на себе певні зобов'язання.

В системі приватних цивільних відносин така мета регулювання не ставиться, самі принципи правового регулювання не виокремлюються, а як наголошується, саме регулювання здійснюється на основі засад цивільного законодавства. Це на думку автора пояснюється певною статичністю цивільних правовідносин, які регулюють відносини певних осіб щодо забезпечення лише їх цивільних прав в конкретній ситуації, та використання постулатів, які відомі з часів римського права і де не було відомо про ринкову економіку і її фактори, які динамічно змінюються, що впливає на приватні економічні відносини.

Механізм конкуренції та правового регулювання в умовах ринку передбачає підтримку лише тих дій та економічних відносин між приватними особами, які корисні для суспільства,

тобто відповідають публічному інтересу. При цьому публічний інтерес може розглядатися не як суспільний або державний, а як сукупний інтерес певної групи приватних осіб. Ще раз необхідно акцентувати увагу на тому, що економічна конкуренція перетворює певну сукупність приватних інтересів в публічний інтерес, коли інтереси певної групи приватних осіб розглядаються як один інтерес, а група суб'єктів права розглядається як один суб'єкт права.

Окрім іншого економічні відносини повинні приносити результат, корисний як для приватних осіб, так і суспільства в цілому. Тому ст. 4 закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» встановлює принцип ефективності державного регулювання як забезпечення досягнення внаслідок дії регуляторного акта максимально можливих позитивних результатів за рахунок мінімально необхідних витрат ресурсів суб'єктів господарювання, громадян та держави. Реалізацією цього принципу є приклад, коли навіть дії, які є забороненими у зв'язку із економічною конкуренцією, можуть бути дозволені, коли корисний ефект від таких заборонених законом дій перевищують ту шкоду, яку вони можуть завдати.

Як слушно зазначив М. Козюбра «інституціоналізація принципів права в державних нормативних актах — конституціях, законах тощо, як і їх трансформація в конкретні норми, безперечно, відіграла позитивну роль у забезпеченні єдності, цілісності і визначеності правової системи, дала змогу певною мірою нівелювати невизначеність окремих положень законодавства, обмежити суб'єктивний вплив на процес їх застосування відповідних органів і посадових осіб. Водночас закріплення принципів права в нормативних актах, їх «законне буття» не має самостійного значення. Таке закріплення не позбавляє принципів права властивої їм «еластичності». У відповідних державних нормативних актах по суті фіксується форма відповідного принципу, яка наповнюється реальним змістом у процесі застосування принципу до конкретної правової ситуації. Як зазначав ще Платон, сила міститься не в законі, а в руках «царственного мужа», наділеного розумом»[12].

В приватних економічних відносинах поряд з правом йдуть різноманітні, такі що конфліктують між собою економічні стимули і мотиви суб'єктів, що приймають рішення, безпосередньо умови на ринку, які можуть постійно змінюватися та зазнають вплив з боку факторів виробництва і конкуренції, що необхідно враховувати та встановлювати загальні правові чинники, які це дозволять. Такими чинниками можуть бути принципи правового регулювання приватних економічних відносин, встановлені законодавством про регуляторну діяльність.

Окремо необхідно зупинитися на принципах економічної конкуренції та захисту споживачів, як засаді господарювання, та забезпечення конкурентноспроможності як принципу правового регулювання. Ринковий устрій розкривається у конкуренції, яка забезпечується правилами конкуренції і конкурентним правом, як інститутом її захисту.

Конкурентне право виконую фундаментальну функцію щодо досягнення свободою договору своєї мети, а саме свободи укладення договору, визначення його умов та припинення. Ринкова економіка орієнтована на егоїстичне прагнення до особистої вигоди приватних осіб (суб'єктів господарювання та споживачів) між якими відбувається конфлікт інтересів. Ринкова економіка функціонує продуктивно, коли ринкові механізми працюють належним чином, суб'єкти господарювання дотримуються правил конкуренції. Але суб'єкти господарювання на основі наданих свобод можуть здійснювати економічну владу на ринку, порушуючи правила конкуренції, та зловживання призведуть до неспроможності ринку. Тому надаючи певні права або регулюючи певні приватні економічні відносини завжди необхідно забезпечувати конкурентноспроможність та економічну ефективність суб'єктів таких відносин.

Висновок. Принципи правового регулювання приватних економічних відносин забезпечують певну еластичність принципів права, що регулюють відповідні приватні економічні відносини, направляючи їх вплив на підтримання та забезпечення таких відносин

як ринкових, подолання конфліктів та забезпечення збалансованості інтересів різних учасників ринку, що вступають у приватні відносини.

Посилання:

1. Махінчук В. М. (2008) Дуалізм приватного права: до постановки питання. Підприємництво, господарство і право. № 8 С. 58. URL: <http://ppp-journal.kiev.ua/archive/2009/8/16.pdf>
2. Тихомиров Ю. А. (2000) Колізійне право. 394 с.
3. Шишка Р. Б. та ін. (2015) Господарсько-правове регулювання суспільних відносин в Україні. Монографія. С. 33.
4. Словник іншомовних слів (2022). URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%EF%F0%E8%ED%F6%E8%EF>
5. Майданик Р. А. (2016) Розвиток приватного права України. Монографія. С. 61.
6. Колодій А. М. (1998) Принципи права України. Монографія. 208 с.
7. Маркс К. (1980) Капітал. С. 45-47.
8. Козачук М. О. (2011) Свобода підприємницької діяльності та її обмеження в законодавстві України. Автореф. дис.... канд. юр. наук: 12.00.04. С. 3.
9. Ролз Дж. (1995) Теорія справедливості. С.182.
10. Козюбра М. (2017) Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. Право України. № 11. С. 143. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/13162>.

Статтю було подано	01.12.2022	The article was submitted
Статтю було доопрацьовано	05.12.2022	The article was revised
Статтю було прийнято	15.12.2022	The article was accepted